

Hoe zien de Nederlanden eruit in de tijd dat de Zeilinga's naar Zuid Afrika emigreren?

In **1814** neemt Willem I, zoon van stadhouder Willem V en Wilhelmina van Pruisen de titel van koning aan. Het Wiener Congres besluit in 1815 de noordelijke en zuidelijke Nederlanden samen te voegen om sterker te staan tegen het agressieve Frankrijk.

Onder Willem I bloeit een krachtige economische politiek. Politiek gezien zijn er strubbelingen het kost de vorst moeite de macht te delen met de Staten-Generaal, zoals vastgelegd in de Grondwet.

Willem draagt in **1815** zijn geërfde eigendommen in Duitsland en Pruisen over en ontvangt in ruil daarvoor het Groothertogdom Luxemburg.

In **1817** mislukt de oogst en in de daarop volgende winter stijgt de nood tot ongekennde hoogte. In Rotterdam telt men 800 bedelaars en stadjes als Oldenzaal en Purmerend 80. In het Almoezeniershuis te Amsterdam worden 855 vondelingen en 244 verlaten kinderen binnen gebracht. Een record aantal.

De Zuidelijke Nederlanden vecht zich in **1830** vrij van de Hollanders In 1831 erkennen de Europese staten een onafhankelijk Belgisch koninkrijk, met vorsten uit het Huis van Saksen-Coburg. Koning Willem wil hier echter niets van weten.

De Nederlandse kust wordt in **1833** geblokkeerd, er komt een embargo op het gebruik van de Nederlandse vloot. In 1833 geeft Koning Willem I zijn aanvalspolitiek uiteindelijk op. Maar de onafhankelijkheid van België erkennen wil hij nog steeds niet. Pas in 1839 wil hij uiteindelijk een grensregeling treffen.

De H.I.J.S.M. (Hollandse IJzeren Spoorweg Maatschappij) krijgt toestemming voor het aanleggen van een proefspoorlijn tussen Amsterdam en Haarlem. Op 20 september **1839** vertrekt de eerste trein tussen beide plaatsen (Amsterdam-Haarlem) en op 24 september vervoert de trein de eerste passagiers met een snelheid van 38 km/uur.

Onder druk van de bevolking, die een meer liberale grondwet wil, doet Willem I in **1840** troonsafstand ten gunste van zijn zoon Willem II. Ondanks zijn conservatieve opstelling heeft Willem I tijdens zijn bewind een belangrijke bijdrage geleverd aan de agrarische en industriële ontwikkeling van Nederland.

De winter van **1844 - 1845** is uitzonderlijk streng. In de twee volgende jaren mislukken de aardappeloogsten. De voedselprijzen stijgen tot onbetaalbare hoogte, bevolking lijdt honger. Als gevolg ontstaan er op diverse plaatsen in het land rellen.

Onder dreiging van revolutie, zoals elders in Europa, aanvaardt Willem II in **1848** een nieuwe, liberale grondwet, geschreven door de Leidse hoogleraar J.R. Thorbecke. De koning regeert voortaan onder ministeriële verantwoordelijkheid. Samen met andere (bestuurlijke) wetten van Thorbecke ontstaat hiermee het Nederlandse staatsbestel dat in grote lijnen nog steeds van kracht is.

Willem II overlijdt in **1849** en wordt opgevolgd door zijn zoon Willem III.

Op 29 juni **1854** worden lijfstraffen afgeschaft maar de doodstraf door hanging blijft in het wetboek van strafrecht.

Rond **1858** wordt de aardappel algemeen geaccepteerd als voedingsmiddel. Door het voorhanden zijn van dit basisvoedsel (de arme boeren en arbeiders eten vrijwel alleen brood en aardappelen), worden de mensen sterker en gezonder. De gezinnen worden daardoor groter. Beetwortelen (bietten) leveren, dankzij de afschaffing van accijnzen, meer op zodat industriële suikerwinning lonend wordt. In Zevenbergen wordt de eerste gespecialiseerde suikerfabriek opgericht.

Willem III bestijgt de troon na het overlijden van zijn vader in **1849**. Zijn lange regeringsperiode kenmerkt zich door de ontwikkeling van een klassieke agrarisch ambachtelijke samenleving naar een moderne geïndustrialiseerde maatschappij.

Vanaf ca. **1860** komt de industriële revolutie in Nederland op gang. Relatief laat in vergelijking met andere landen. De industrialisatie, de bevolkingsgroei (van vier naar vijf miljoen inwoners tussen 1879 en 1899) en de groei van de steden, scheppen ongekende sociale problemen. Werkloosheid, armoede, drankmisbruik en kinderarbeid leveren met name in de steden schrijnende taferelen op.

Willem III komt overeen dat het Groothertogdom Luxemburg wordt verkocht aan Frankrijk en veroorzaakt in **1866** aldus bijna een oorlog tussen Frankrijk en Pruisen. Een in Londen gehouden internationale conferentie, waarbij Luxemburg onafhankelijkheid krijgt, voorkomt uiteindelijk een oorlog.

In **1870** wordt de doodstraf in Nederland afgeschaft voor delicten die in vredetijd zijn gepleegd. In het militaire strafrecht blijft de doodstraf echter bestaan. In 1943 wordt de toepassing zelfs verruimd. Ondanks protesten worden er 190 doodvonnissen voor Duitse en Nederlandse oorlogsmisdadigers en collaborateurs uitgesproken. Uiteindelijk zijn er 40 voltrokken. Zowel koningin Wilhelmina als koningin Juliana verleenden in de meeste gevallen gratie. De laatste executie in Nederland vond plaats op 21 maart 1952.

1873 De wereldeconomie zakt in. Nederland ondervindt hiervan de gevolgen middels lagere

lonen en werkloosheid, maar de opbouw van de moderne kapitalistische economie gaat gestaag door.

In **1874** wordt de eerste stap op het gebied van de arbeidersbescherming gezet door het 'Kinderwetje' van Van Houten. Het verbiedt loonarbeid van kinderen beneden 12 jaar, met uitzondering van huiselijke diensten en veldarbeid. Niemand controleert echter de wet en het gevolg is dat ouders hun kinderen toch gewoon laten werken. Soms wel tot zestien uur per dag.

De Wet op het Lager Onderwijs van Kappeyne van de Coppello wordt in **1878** aanvaard. Dit wetsontwerp zorgt voor veel verbeteringen in het onderwijs, maar maakt de subsidiëring van het bijzonder onderwijs niet mogelijk. Dit leidt uiteraard tot protesten uit de protestante en katholieke hoek. Eén van de positieve gevolgen van de Wet op het Lager Onderwijs is de verdere daling van het analfabetisme. Dit vindt in alle provincies gelijktijdig plaats maar niet overal even snel.

Een internationale agrarische crisis vindt plaats in **1878**. Dit heeft tot gevolg dat er vanuit het platte land een trek naar de steden ontstaat. Met name de armste krijgen het heel zwaar te verduren.

In **1879** wordt de Arbeidswet ingevoerd. Kinderen (12 tot 15 jaar) en vrouwen mogen vanaf heden ten hoogste 11 uren per dag. Op zondag en 's nachts mogen ze helemaal niet werken. Een arbeidsinspectie wordt in het leven geroepen om toezicht te houden. Dat de volwassen mannen (van 16 jaar en ouder!) buiten enige bescherming blijven, stoelt op de gedachte dat zij voldoende 'mans' zijn om zelf voor hun belangen op te komen.

Aan de Kinderdijk wordt in **1886** de eerste Nederlandse elektriciteitscentrale geopend. Er wordt stroom geleverd aan 295 aansluitingen in Nieuw-Lekkerland en Alblasterdam.

Koning Willem III overlijdt in **1890**. Hij wordt opgevolgd door zijn dochter Wilhelmina. Haar moeder, koningin Emma, wordt aangewezen als regentes. Koningin Emma is zeer geliefd bij de bevolking. Ze is zeer begaan met het lot van zieken en zet zich in voor het bestrijden van TBC.

In Breda wordt in **1894** de eerste waterleiding tot stand gebracht. Het water wordt 'getapt uit de bronnen bij de plaats Dorst.

In **1896** rijdt de eerste auto in Nederland.

Koningin Wilhelmina wordt gekroond op 6 september **1898** in de Nieuwe Kerk te Amsterdam.

Bron: <http://home.tiscali.nl/~mgelten/Start.htm>

Een aantal plagen teisteren met regelmaat de bevolking

Tussen 1300 en 1750 hebben woeden in Nederland enkele tientallen pestgolven. Meestal betreft het de builenpest. Andere vormen van pest zijn longpest en de pest die tot bloedvergiftiging leidt (pest septicaemia). Wie eenmaal besmet is overleeft de ziekte in minder dan de helft van de gevallen. Bij sommige epidemieën is de sterfte soms zo massaal dat niet minder dan eenderde of meer van de bevolking om het leven komt.

Na de pest zien we vanaf 1672 regelmatig epidemieën van bloedloop of rode loop (hemorragische dysenterie) en persloop (gewone dysenterie), die weliswaar minder catastrofaal zijn dan de pest, maar die niettemin grote sterfte veroorzaken. Deze darminfectie heeft feitelijk daarna het sterftepatroon in de achttiende en het begin van de negentiende eeuw getekend. Sterfte van 5% van de bevolking zijn bij een flinke dysenteriegolf niet ongebruikelijk.

Tenslotte was er in de **15de** en **16de eeuw** nog een bijzondere infectieziekte, die men hier Engels zweet noemde en die met een hoge sterfte gepaard ging. Tot op heden weet men niet precies wat dit voor een ziekte is geweest.

De cholera (braakloop) was een infectieziekte van de darmen die zich vooral in de negentiende eeuw voordeed toen de handel met het verre oosten weer op gang kwam. Braakloop verspreidde zich dan ook meestal vanuit de havenplaatsen naar de overige gebieden van Nederland.

De pokken is vanaf de **16de eeuw** ook zeer belangrijke dodelijke infectieziekte, doch te sterfte is niet plotseling en massaal, alhoewel deze aandoeningen voor globaal 10% van de sterfte verantwoordelijk is.

Aangetekend moet worden dat Nederland, in tegenstelling tot andere landen, slechts zelden zeer ernstige hongersnoden kent, behalve in de randprovincies (Limburg, Drenthe), waar de boeren vaak aan de rand van het bestaan leefden. Honger is vaak een sterke motor voor rellen en opstanden. Het optreden van een ernstige hongersnood (gecombineerd met een pestgolf) leidt tot relletjes die uit de hand lopen en vermoedelijk zelfs de Nederlandse opstand en de tachtigjarige oorlog als gevolg heeft. Berucht is ook de hongersnood van **1626** omdat dit tot bijna een verdrievoudiging van de normale sterfte leidt. Bekend is verder de hongerperiode in **1740-1748**. De honger is in de grote steden zo groot dat plaatselijke hongerrellen optreden, zoals in Amsterdam de doelistenoproer. Ook de hongerperiode van **1770-1773** leidt tot veel ongenoegen en verzet, hetgeen de kiem legt tot voor het latere verzet tegen de regenten oligarchie. Pest en honger zijn vrienden. Vaak gaat een hongersnood aan een pestgolf vooraf. Voedselgebrek leidt tot massale rattensterfte, zodat de bloedzuigende vlooien van de rat op de mens overspringen en het slachtoffer besmetten. Na een pestepidemie ontstaat vaak een gebrek aan werkkrachten en daardoor weer een tekort aan voedsel. Niet zelden ontstaat er een machtsvacuüm, omdat bestuurders door de pest zijn weggevallen. Onderdrukte boeren zien hun kansen schoon en komen soms in opstand. Oorlogen beginnen omdat men de vijand door de pest ernstig verzwakt acht.

In tegenstelling tot de omringende landen kent Nederland regelmatig terugkerende

watersnoden, zowel in de kustprovincies als in het Maas- en Waalgebied. Sommige zijn genoemd naar de datum of tijdsperiode waarbij ze optreden, zoals de St. Elisabethvloed (rond 18 november), de Kerstvloed (rond 25 december) en de Allerheiligenvloed (rond 1 november). Lokale overstromingen door dijkbreuk komen in Limburg nogal eens voor. Zij gaven veel ongemak, maar geen massale sterfte, zoals bij de massale doorbraak van zeedijken dikwijls het geval is. In het rampenoverzicht wordt alleen de St. Elisabethvloed van **1421** genoemd, daar dit ongetwijfeld de bekendste is. Er zijn echter meerdere St. Elisabethvloeden in de **15de eeuw**.

Bron: <http://www.margret.nl/rampenbeschrijving.html>